

Georges Moustaki (1934-2013)

AFSCHEID VAN DE JOODSE METEQUE VAN HET FRANSE CHANSON

“Waarom zouden wij niet even samenkomen voor een babbeltje na mijn optreden?”, aldus zijn voorstel aan mijn adres in de aanloop van zijn concert in Brussel. Wij schrijven september 2008, een datum heel dicht bij zijn definitieve afscheid van de Bühne, zo bleek even later in januari, wanneer hij het op een Spaanse scène na enkele minuten noodgedwongen voor bekeken hield, voor altijd. De stigmata van emfyseem, een ongeneeslijke longziekte, deze waaraan hij recent overleed, noopten hem sindsdien tot een voor hem erg ongewoon sedentair leven, hij die decennialang de aardbol had rondgetoerd.

HENRI JAKUBOWICZ

Want Georges Moustaki genoot naam en faam in alle hoeken van de wereld, van Duitsland tot Zuid-Amerika, van Spanje tot Japan. Volle zalen lokte hij daar, niet gewoon Franstalige uitwijkelingen, maar inheemse toeschouwers in de ban van zijn zachte muziek, dito stem en innemende persoonlijkheid. Jongeren, de generatie die met zijn liedjes en way of life meegroeide, spiegelden zich aan de levensfilosofie die uit zijn teksten, voorkomen en gedragingen doorschemerde. Weinig Franse zangers (Aznavour, wie nog?) is het gegeven om in verschillende continenten een menigte op de been te brengen, die in zijn geval soms een heel stadion vulde. Zo ook van de Arabische landen tot Israël.

Hij die grootspraak verfoeide, ging er wel op prat dat hij zowel in Syrië, Libanon, Egypte en de Maghreb als in de Joodse staat op de affiche stond. Het resultaat ook van het humanisme en de verdraagzaamheid die hij zelf predikte en uitstraalde. Een enkele keer dreigde een kleine censuur in dat gebied. Zoals genoegzaam bekend, lanceerde het nummer 'Le Métèque' zijn eigen zangcarrière in 1969. "Avec ma gueule de métèque, de Juif errant, de pâte grec ..." klinkt bekend in de oren. Welnu, in Abu Dhabi kreeg hij vooraf van de autoriteiten het verzoek om 'Le Métèque' weg te laten van zijn playlist, precies omdat het woord 'Juif' erin voorkwam. Dat zinde hem echter niet. Eenmaal op de scène omzeilde hij de aanbeveling. Aanwezige Italiaanse ingenieurs wilden het nummer absoluut horen. Dat kwam hem goed uit, prompt zong hij de Italiaanse versie van 'Le Métèque', die de woorden 'Juif errant' niet bevat. Iedereen in de zaal had natuurlijk het lied herkend dat hij nooit of nimmer van zijn setlist afvoerde.

De draagwijdte van het nummer, zijn omvorming tot een manifest tegen intolerantie en racisme, oversteeg de aanvankelijke intenties van de auteur. Hij had de tekst gewoon opgevat als een liefdesverklaring voor een meisje van wie de ouders zijn afkomst niet op prijs stelden. En juist op zijn roots – met vertakkingen her en der – was hij fier als een pauw. Hij wijdde er enkele nummers aan, over zijn uit Korfoe afkomstige grootvader ('Grand-père'), later over zijn geboorteplaats ('Alexandrie'), en veel recenter over zijn moeder ('Les mères juives').

Voeg er een Italiaanse grootmoeder aan toe, die de voertaal thuis bepaalde, een vader die een Franstalige boekhandel uitbaatte ('La Cité du Livre'), en het multiculturele tableau van het gezin is compleet in Alexandrië, naar het beeld van de stad toen. De acht talen die Moustaki beheerste (Frans, Italiaans, Grieks, Arabisch, Hebreeuws, Engels, Spaans en Portugees) vinden hun oorsprong hier.

Van zijn ouders, Sarah en Nessim Mustacchi, Griekse Joden uitgeweken naar Egypte, hangt hij een teder portret op in het literair uiterst verzorgde boek *Les filles de la mémoire* (1989). De oorsprong van de eigenaam Mustacchi hield hem bezig, hij ging daarvoor ver terug in de tijd, maar keek op toen ik hem meldde dan de naam al voorkomt in de Babylonische Talmoed. De kopieën die ik hem ter staving opstuurde, samen met de vertaling van het woord in die oeroude tijd, intrigeerden hem.

Gelovig was hij niet, maar hij verloochende zijn Joodse identiteit nooit, integendeel. "De symboliek van de Jood straalt een grote hoeveelheid licht uit, die mij raakt en waaraan ik mij aansluit. Men kan de wijsheid niet opeisen zonder zijn Jood-zijn aan te hangen", verklaarde hij nog in een vrij recent interview. Hij werd in Parijs volgens het Joodse ritueel bijgezet, in aanwezigheid van de Franse minister van Cultuur. Een bijzonder ontroerend moment was het opzeggen van het Kaddisj-gebed voor de overledene door zanger Enrico Macias, vertelde Orlika.

Deze jonge Israëlische zangeres, dochter van de pas opnieuw tot voorzitter van het Crif (overkoepelend orgaan van Joodse organisaties in Frankrijk) gekozen Roger Cukierman, kwam speciaal overgevlogen om de begrafenis bij te wonen. Zij nam kort voor de ziekte van Moustaki een duo op met hem, de deels Hebreeuwse versie van het wondermooie 'Il est

trop tard'. Lang geleden al zongen bekende Israëlische artiesten (onder wie Hava Alberstein en Yossi Bannaï) Hebreeuwse bewerkingen van zijn bekendste nummers.

Met een kritisch oog steunde hij de staat Israël, waar hij een graag geziene gast was. Hij bezat er talrijke vrienden en kennissen, ook enkele familieleden, die hij nog ontmoette in mei 2006, tijdens een reeks van drie optredens in Tel Aviv. Bij elk van zijn bezoeken – het eerste dateerde uit 1963 – trok hij stevast richting de kibboets Mishmar Haëmek, om een oude vriend te begroeten. Wanneer mogelijk maakte hij ook een opthoud aan de Dode Zee, waar klimaat en landschap hem aanspraken.

Recent nog, toen de toestand nog niet hopeloos was, koesterde hij het project om samen met zijn behandelende longarts nog één keer naar die buurt af te reizen, naar Ein Gedi, waar hij in 1963 een boom had geplant. Een langdurige vriendschap onderhield hij ook met de veelzijdige Israëli Dan Ben Amots. Op één van diens pacifistische teksten, die hij vertaalde, componeerde hij een muziek. Dat leverde het nummer 'Demande de réparation pour dommages de guerre' op. Op de scène in Tel Aviv zong hij de originele Hebreeuwse versie 'Pitsouïm', in duo met de plaatselijke artieste Gaby Aldor, die hij jaren geleden had leren kennen. Als een aanklacht tegen de oorlog, met betrekking tot de zionistische droom, gold ook zijn eigen 'Le soldat' op zijn voorlaatste CD.

Hij was een belezen man die heel vroeg de smaak van boeken had geproefd, in de grote vaderlijke boekhandel. Sartre, Camus en anderen, hij las ze daar als kind. Eén van zijn zusters is schrijfster, een andere trouwde een poët. Die omgevingsfactoren beïnvloedden ongetwijfeld de ontwikkeling van zijn volmaakte schrijfstijl. Zijn vriend Siegfried Meir, die Auschwitz en Mauthausen overleefde, hulde zich lang in stilzwijgen over de hel die hijzelf had doorgemaakt, maar liet Moustaki toch de pijnlijke herinneringen neerpennen. Zo ontstond het pakkende 'Fils du brouillard' (2000).

Schrijven, tekenen, schilderen ook, de artistieke waaier van Moustaki was heus breder dan zingen. Maar rondreizen met zijn liedjes, het contact met het publiek, dat was zijn favoriete bezigheid, tot zijn laatste adem, letterlijk. Van de zowat vijfhonderd nummers die hij had gecomponeerd (tekst en muziek, zoals zijn grote voorbeeld Brassens), bracht hij op het podium stevast de juweeltjes die hij Reggiani had toevertrouwd: 'Ma liberté', 'Ma solitude', 'Sarah', 'Votre fille a vingt ans'. In latere tijden zong hij ook zelf de megahit 'Milord', die hij schreef (tekst, niet muziek) voor Edith Piaf.

Een nummer dat nooit ontbrak tijdens de optredens in de laatste periode was 'Les mères juives', uitgebracht in 2005. Een komische en vertederende beschrijving van zijn zo geliefde moeder Sarah, boegbeeld van de Joodse moeder. Hij nam het nummer later ook in het Jiddisch en het Hebreeuws op en zong het in de drie talen tijdens zijn optreden in Tel Aviv, tot verrukking van het publiek. "Ik ben van kop tot teen een Joodse moeder, daarom greep dit liedje van Moustaki mij enorm aan, denk ik". Aan het woord is de jonge Zwitserse zangeres Céline Ramsauer. Zij raakte zo onder de indruk dat zij 'Lettre à Monsieur Moustaki' componeerde, een ode aan de auteur en zijn 'Mères juives'. Een hommage die hij gelukkig nog bij leven ontving. Voor zijn laatste optreden in het Parijse Olympia, nodigde hij haar uit om in duo het nummer te brengen.

Bewogen door de vleiende woorden, had hij immers een strofe toegevoegd aan haar lied, als slotakkoord, enkele regels die eens te meer blijk geven van zijn gevatte, tactvolle formuleringen: "Ma chère Céline, ce que tu dis là me trouble et m'émeut, et me rend heureux. J'avais fait cette chanson pour faire sourire, pour supporter la tristesse du souvenir. De celle que j'aimais, perdue à jamais, ma douce Sarah, ma tendre mama. Celle qui m'a fait naître et m'a appris à vivre. Sarah ma mère universelle, ma mère juive...". Sarah en Georges zijn nu herenigd. ■